OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Asiantuntijalausunto

11.2.2026

VN/409/2026
VN/409/2026-OKM-6

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokunta 2025 K 18/2025 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle

ASIA: Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämät valtionavustukset järjestöille – prosessit koskien avustusten myöntöjä, niiden käytön valvontaa ja niiden tuloksellisuuden arviointia

Opetus- ja kulttuuriministeriö on merkittävä valtionavustustoimija. Valtionavustusrahoitus on yksi rahoitusmuodoista, jolla ohjataan toimialoja. Sen vahvuutena on käyttötarkoituksen täsmällinen kohdennus ja ketteryys, mikä erityisesti poikkeusoloissa (esim. pandemia) korostuu. Sen heikkoudeksi voi muodostua tuottavuusnäkökohdat (avustusten käsittelyn ja seurannan työaikaintensiivisyys).

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionavustuksia eri saajaryhmille, mm. kunnille, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille, tutkimusorganisaatioille, osakeyhtiöille sekä yhdistys- ja säätiömuotoisille toimijoille. Ministeriön valtionavustusprosessi noudattaa valtionavustuslain (688/2001) ja ministeriön työjärjestyksen mukaisia menettelyjä näiden kaikkien osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriössä on vuosien saatossa yhtenäistetty osastojen valtionavustuskäytänteitä ja -menettelytapoja sekä kehitetty valtionavustuksia koskevaa sisäistä ja ulkoista viestintää.

Avustushakuja oli viime vuonna yhteensä 66, ja niissä korostuvat **kunkin toimialan hakukohtaiset tavoitteet**. Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustustoiminnan kaikille avustushauille yhteisenä yleisenä tavoitteena on kuitenkin se, että ministeriö pyrkii 2030-strategiansa mukaisesti vaikuttamaan siihen, että kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat; että yhteiskuntaa uudistetaan luovalla, tutkivalla ja vastuullisella toiminnalla; ja että merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti. Kansalaisyhteiskunnalla on tärkeä rooli ministeriön sivistysperustaa ja osallisuutta tukevassa strategiassa.

Yhdistys- ja säätiömuotoisille toimijoille (järjestöille) myönnettävät **yleisavustukset** korostuvat erityisesti nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston sekä kulttuuripolitiikan osaston valtionavustustoiminnassa. Yleisavustukset ovat luonteeltaan toimintaa säilyttäviä. Yleisavustuksen tavoitteena on varmistaa ja turvata järjestöjen toimintaedellytykset, jotta ne voivat kehittää toimintaansa omista lähtökohdistaan. Ministeriön avustusstrategisena linjauksena on olla myöntämättä alle 10 000 euron yleisavustuksia, korostaen avustettavan toiminnan valtakunnallisuutta. Yleisavustuksilla ei siten

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Opetus- ja kulttuuriministeriö PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

ministeriön toimesta pyritä ohjaamaan sitä, mitä järjestöt tekevät, mutta niillä on ohjausvaikutusta siihen, miten järjestöt toimivat.

- Esimerkiksi nuorisoalan järjestöjen haku- ja selvityslomakkeiden kysymystenasettelun kehittyessä on havaittu järjestöjen kehittäneen toimiaan mm. kohderyhmänsä tarpeiden selvittämiseksi ja nuorten osallisuuden edistämiseksi järjestön päätöksenteossa.

Nuoriso- ja liikunta-alanjärjestöjen yleisavustusten myöntöharkinnassa noudatetaan lakisääteisiä arviointiperusteita. Taide- ja kulttuurialan yhteisöjen osalta korostuu toiminnan kulttuuripoliittinen merkitys sekä kulttuuripalvelujen valtakunnallinen saavutettavuus. Yleistäen voidaan sanoa, että avustusten valmistelussa tarkastellaan järjestöjen toiminnan laatua ja tavoitteellisuutta, ajankohtaisuutta, laajuutta ja yhteiskunnallisstrategista merkitystä, eräitä vastuullisuustekijöitä sekä niiden toiminnallisia ja taloudellisia edellytyksiä.

Nuoriso- ja liikunta-alan järjestöjen yleisavustusprosessiin sisältyy erillinen valtioapukelpoisuusmenettely. Yleisavustus voidaan myöntää vain valtionapukelpoiseksi hyväksytylle järjestölle. Kelpoisuusmenettelyssä varmistetaan, että valtioavustusta saavat järjestöt täyttävät lakisääteiset edellytykset ja toimivat laadukkaasti ja vastuullisesti.

Ministeriön yleisavustuksen osuus järjestöjen varsinaisen toiminnan (perustoiminnan) rahoituksessa vaihtelee. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n ja tarvittaessa muiden valtionapuviranomaisten kanssa käydään säännöllistä vuoropuhelua tavoitteena päällekkäisen avustamisen estäminen.

Yleisavustusten arviointiperusteissa tarkastellaan järjestöjen taloutta ja avustuksen tarvetta. Niiden tulee osoittaa saavansa toimintaansa myös muuta rahoitusta yleensä vähintään 5–10 %.

Järjestöille myönnetään myös **hankeavustuksia**, joiden käyttötarkoitus oli yleisavustuksia rajatumpi ja joka kytkeytyy hallitusohjelmaan tai ministeriön omiin toimialapoliittisiin linjauksiin. Hankeavustuksilla tuetaan esimerkiksi taide- ja kulttuurialan toimijoiden kansainvälistymistä. Hankeavustuksia on mahdollista myös kohdentaa yleisavustuksia joustavammin. Tukea on viime vuosina kohdennettu mm. kansainvälisten kriisien vaikutusten lieventämiseen taiteen ja kulttuurin alalla. Usein nämä avustushaut on suunnattu eri saajaryhmille, hakijoina voi siten järjestöjen lisäksi olla myös esim. kuntia.

Eräät toimialakohtaisesti merkittäviksi katsotut järjestöt ovat tavoiteohjauksen piirissä. Tällöin niiden kanssa toimitaan säännöllisessä vuoropuhelussa, mikä mahdollistaa avustettavan toiminnan seurannan avustuksen käytön aikana. Tavoiteohjauksen menettelyt vaihtelevat toimialoittain.

Avustuksen käytön valvonta sisältää tuloksellisuus- ja taloustarkastuksen. Jokaisen avustuksen saajan tulee toimittaa saamastaan avustuksesta sen käyttöä koskevan selvityksen avustuspäätökseen kirjattuun määräaikaan mennessä. Jokainen selvitys tarkastetaan tuloksellisuuden osalta avustuksen myöntäneellä osastolla tuloksellisuustarkastuksesta annetun ohjeistuksen mukaisesti. Tuloksellisuustarkastuksen kautta arvioidaan yleisavustusta saaneen järjestön toteutunutta toimintaa, mikä esim. nuorisoalan järjestöjen yleisavustusten myöntöharkinnassa otetaan huomioon. Järjestöjen yleisavustusten tuloksellisuuden seuranta kytkeytyy myös yleisemmin toimialaohjaukseen, josta ministeriön työjärjestyksen mukaisesti vastataan osastokohtaisesti. Tuloksellisuusnäkökohtia ohjeistetaan huomioimaan myös hakujen suunnittelussa ja avustuspäätöksen laadinnassa.

Selvitysten taloustarkastuksesta vastaa ministeriön talousyksikön tarkastustoimi tarkastussuunnitelmansa mukaisesti. Tarkastussuunnitelma laaditaan vuosittain riskiarvioon perustuvalla otannalla ja sen kattavuus on n. 30 % saapuneista selvityksistä. Taloustarkastukseen on laadittu oma sisäinen menettelyohje.

Valtionavustuslaki velvoittaa valtionavustuksia myöntävät tahot arvioimaan säännöllisesti valtionavustusten käytön tuloksellisuutta, tarkoituksenmukaisuutta, vaikutuksia kilpailuun, eri väestöryhmien asemaan, ympäristöön ja muita vaikutuksia sekä valtionavustusten tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita.

- Esimerkki tällaisesta selvityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on selvitys Tieteelle tarkoitettujen rahapelitoiminnan voittovarojen käytön arviointi vuodelta 2018 (linkki).

Viime vuosina valtionhallinto, mukaan lukien opetus- ja kulttuuriministeriö, on aloittanut kokonaisvaltaisemman valtionavustustoimintaan kohdistuvan kehitystyön koskien erityisesti toiminnan strategisuutta, menettelytapoja sekä seurannan ja vaikuttavuuden arviointia. Kehitystyö tapahtuu valtiovarainministeriön johdolla ja ilmenee yhteisillä valtionavustuspalveluilla ja avustustietojen keskittämisellä yhteisiin tietokantoihin (hallinnoiavustuksia.fi, haeavustuksia.fi ja tutkiavustuksia.fi)

Hallinnonalan virastoista Taide- ja kulttuurivirasto, Opetushallitus ja Museovirasto myöntävät yleis- ja hankeavustuksia järjestöille. Ne toimivat samoin yleisin periaattein kuin ministeriö, joskin niiden taloustarkastuksen kattavuus vaihtelee.

Sivistyshallinto 2030-hankkeen myötä selkiytetään opetus- ja kulttuuriministeriön virastorakennetta ja kevennetään päällekkäistä hallintoa. 11 viraston sijasta virastoja on nyt viisi. Tarkoitus on yhdenmukaistaa hallinnonalan valtionavustustoimintaa vahvistamalla valtionavustuskäytänteiden ja menettelyjen käsittelyä ministeriön ja virastojen välisissä yhteistyörakenteissa.

Helsingissä 11.2.2026
Emma Taipale, neuvotteleva virkamies, opetus- ja kulttuuriministeriö

Liitteet Valtionavustukset järjestöille -powerpoint-esitys
Jakelu Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Tiedoksi
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Annika Lyytikäinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Toni Ahva
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Heidi Backman
OKM NUOLI Strategia- ja ohjausryhmä, Kirsti Laine-Hendolin